

Конопницька Марія

Біографія

Конопницька Марія (Konopnicka, Maria — 23.05. 1842, Сувалки — 08.10.1910, Львів) — польська письменниця. Конопницька народилася у містечку Сувалки теперішнього Белостоцького воєводства, у збіднілій шляхетській родині, її батько, Юзеф Васіловський, працював адвокатом у Генеральній прокуратурі. У 1849 р. родина Васіловських, у якій, крім Марії, було ще п'ятеро дітей, переїхала у містечко Каліша. У 1854 році померла мати — Схоластика Васіловська, і всі обов'язки з виховання та навчання дітей взяв на себе батько.

Початкову освіту Конопницька здобула вдома, потім з 1855 по 1856 рр. навчалася у Варшавському монастирському пансіоні, але через брак коштів не закінчила освіту. У вересні 1862 р. вона вийшла заміж за місцевого юриста Ярослава Конопницького, власника маєтку Бронів в околицях Каліша. Чоловік вів світський спосіб життя, влаштовував прийоми, полювання, бали. У повстанні 1863 р. безпосередньої участі він не брав, але його притягували до відповідальності за звинуваченням у переховуванні зброї. Звільнившись з-під арешту і, очевидно, побоюючись подальших переслідувань, він разом із дружиною та маленьким сином у 1864 р. виїхав у Німеччину. Проте невдовзі, у 1865 р., після проголошення амністії всім колишнім повстанцям, родина повернулася у Польщу. Після повернення Конопницька захопилася літературою, багато читала. Незабаром через борги чоловіка вони змушені були продати бронівський маєток і перебраться у 1872 р. до невеличкого маєтку Гусин.

У Гусині Конопницька почала писати. Її першою публікацією став вірш "Зимовий вечір" (1875). Упродовж 1875—1876 рр. вірші Конопницької почали з'являтися у варшавських періодичних виданнях. Один із них — "Прелюдія" із циклу "В горах" ("W gorach") — помітив і дуже високо оцінив Г. Сенкевич, котрий став свого роду хрещеним "літературним батьком" Конопницької.

У 1880 р. у заснованому Е. Ожешко у Вільно видавництві вийшла друком книга Конопницької "З минулого. Драматичні фрагменти" ("Z przeszlosci. Fragmenty dramatyczne"). Сама Конопницька у листі до Ожешко так сформулювала зміст цього твору: "Це три сцени з минулого, а об'єкти зображення — безмежно сумна боротьба, яку вільні уми та душі вели в усі часи з силою традицій і авторитетом костюлу".

У центрі кожної з трьох частин "Драматичних фрагментів" — постать борця з релігійним фанатизмом, відсталістю та консерватизмом. Героїнею першого фрагмента виступає Гіпатія — молода і вродлива жінка-математик з Александрії, яка у 415 році н.е. заплатила життям за прогресивні погляди і незалежну поведінку. Центральний персонаж другого драматичного фрагмента — фламандський лікар Везалій, засуджений у XVI ст. до смерті за заборонене церквою анатомування трупів. Третій фрагмент відтворює драматичний момент відречення Галілея у 1633 році під тиском римської інквізиції від геліоцентричної теорії руху небесних тіл.

Перша поетична збірка Конопніцької "Поезії" ("Poezji") з'явилася у 1881 р. Одним із активних ініціаторів цього видання був Г. Сенкевич. Він був і автором передмови до збірки, у якій, зокрема, зазначив, що "у цій поезії міститься душа селянина і б'ється селянське серце". Упродовж 80-х років Конопніцька видала друком ще дві збірки "77оезш"(1883, 1887).

У ліриці Конопніцька 80-х рр. умовно виділяють дві основні тематичні лінії. Перша представлена поетичними творами, у яких розкривається життя соціальних низів. Друга представлена лірикою громадянського спрямування. Особливе місце в ліриці Конопніцької займає селянська тема. І. Франко у статті про Конопніцьку писав, що вона — "передусім поетеса польського народу, чи, краще, польського селянства. Селянин і земля, що його годує, польська земля є сталим осередком її світогляду — осередком, до якого зводяться всі її почуття та поетичні образи і від котрого вони набирають свого особливого освітлення й особливого життєвого подиху". Селянську тему Конопніцька найчастіше розкриває у творах, близьких за формою до народної пісні. Народнопоетична стихія найяскравіше проявляється у 2 і 3 томах "Поезій", зокрема в циклах "На сопілці" ("Nafujarce"), "Злук і полів", "Сльози та пісні", "По росі" ("Po rosie"), "На палітрі" ("Na palecie"). Конопніцька переважно звертає увагу на ті проблеми, які найбільше хвилюють селянина, зокрема — тяжка праця, голод, холод, хвороби, смерть, податки, рекрутчина і т.п. Високу оцінку віршам Конопніцької на селянську тематику дав С. Жеромський: "Конопніцька, — писав він, — малює нам почуття хлопця, котрий пасе коней на вигоні, селянина, котрий топиться з розпачу, наймита, який їде на роботу, дівчини, яка рветься у світ, матері, котра дивиться на сина, якого забирають до війська, і вмирає з розпачу. Ці селяни говорять своєю мовою, наділені власним почуттям..." Серед віршів Конопніцької є багато творів, присвячених дітям міських і сільських бідняків: "З колядою", "Перед судом", "Бездомний", "У підвалі", "Ясь не діждався".

У громадянській ліриці письменниці визначне місце займають твори, в яких розкривається тема митця і тих суспільних завдань, які постають перед ним у нову історичну епоху. Конопніцька осуджує відірване від життя мистецтво і типово естетську залюбленість у красу природи.

Крім віршів, Конопніцька написала і поему під назвою "Імагіна", яка вийшла окремою книжкою у 1913 р. Поема складається з 21 пісні, які написані октавами. У центрі зображення поеми — стосунки молодої людини на ім'я Люциль із фантастичною істотою Мегістолейдом. Ідейно поема засуджує завойовницький дух і експансіоністську політику давніх володарів Польщі.

Крім поетичної, Конопніцька займалася і журналістською діяльністю. У 1884—1886 рр. вона очолювала літературну редакцію варшавського журналу для жінок "Світ", на сторінках якого опублікувала ряд статей, зокрема і літературно-критичних. У лютому 1890 р. Конопніцька залишила Варшаву і виїхала спочатку у Краків, а потім — за кордон. Розпочався закордонний період її життя, який з невеликими перервами тривав до самої смерті. Головною причиною її від'їзду з Польщі стала психічна хвороба дочки

Гелени, скандальна поведінка котрої була спричинена kleptomaniєю і патологічним почуттям неприязні до матері. Плітки, які виникали на ґрунті цієї неприємної історії, робили подальше перебування Конопніцької у Варшаві просто неможливим. За кордоном письменниця жила у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Франції, Італії, Бельгії. Така часта зміна місць проживання зумовлювалася ще й тим, що Конопніцька й сама у цей час страждала хронічною хворобою серця та горла і тому шукала клімат, який найбільше їй підходив би. За кордоном вона продовжувала писати, а крім того, брала активну участь у громадсько-політичній діяльності, зокрема разом з іншими польськими діячами активно виступала проти прусської колонізаторської політики, спрямованої на понімення польського населення.

У лютому 1906 р. Конопніцька поверталась у Варшаву, де займалася громадсько-політичною роботою. Улітку 1910 р. важко хвора письменниця повернулася до Жарновця, а 8 жовтня 1910 р. в санаторії поблизу Львова померла. В останню дорогу її проводжали десятки тисяч людей, на її смерть відгукнулася літературна громадськість Парижа, Берліна, Праги, шанувальники її таланту у Скандинавії, Італії, Америці, Україні та Росії. Конопніцьку поховали у Львові, на Личаківському кладовищі. У 1935 році на її могилі було встановлено бронзовий бюст.

Під час перебування за кордоном Конопніцька продовжувала писати поетичні твори. У цей період вийшли друком IV том "Поезій" (1896), а також збірки "Лінії та звуки" ("Linje idzwiejd", 1897), "Damnata" (1900), "Італія" ("Italia", 1901), "Людам і хвилинам" ("Ludziom i chwilom", 1905), "Нові пісні" (1905), "Голоси тиші" (1906) та ін.

Як і в попередній період, провідне місце у поетичній творчості Конопніцької займають вірші громадянського спрямування, присвячені історичній долі Польщі, темі митця та поезії, селянській темі. Один із найкращих поетичних циклів цього періоду — це вірші, присвячені Італії, зокрема, збірка "Італія" та цикл "Дрібниці з подорожнього блокнота". Упродовж 1889—1903 рр. Конопніцька видала 11 збірок віршів і прози для дітей.

З 80-х рр. паралельно з поезією Конопніцька звернулася до прози, зокрема до жанру новели. Її перша прозова збірка "Чотири новели" вийшла друком у 1888 р. До неї увійшли новели "Ультіmus", "Міхал Дуняк", "Войцех Запала", "Під владою закону". Наступна збірка новел "Мої знайомі" ("Moї znajomi") з'явилася у 1890 р. Новели цієї збірки містили спогади письменниці про роки дитинства та юності. У частині новел Конопніцька звернулася також до теми національного повстання 1831 року ("Рік 1835"), виступила проти антисемітизму ("Мендель Гданський"), висловила протест проти соціальної несправедливості та важких умов життя соціальних низів ("Дим "). Усього впродовж кінця 80-х — 900-х рр. було видано шість збірок новел Конопніцької. Крім двох названих, це — "На дорозі" ("Nadrodze", 1893), "Новели" ("Nowele", 1897), "Люди і речі" ("Ludzie i rzeczy", 1898), "На Нормандському березі" ("Na Normandzkim brzegu", 1904). Але найвизначнішим твором К., як цього періоду, так і її творчості в цілому, стала славетна поема "Пан Бальцер у Бразилії" ("Pan Balcer w Brazylii").

До написання своєї поеми Конопніцька приступила восени 1891 р. Як зауважує В.

Ведіна, "зразком і своєрідним відправним пунктом для Конопніцької була поема Міцкевича "Пан Тадеуш". Вона вважала, що польська поезія доти не стане справді національною, доки поруч з "Паном Тадеушем", який є шляхетською епопеєю, не з'явиться селянська епопея. Безпосереднім поштовхом до створення "Пана Бальцера" стала масова еміграція селян за океан. Усього протягом 90-х рр. з Польщі і Західної України виїхало понад 2 мільйони осіб. Як свідчить листування Конопніцької 1891—1892 рр., задум поеми — народної епопеї виник у неї в Цюриху (Швейцарія) під впливом зустрічей і розмов із польськими селянами-емігрантами, які після тяжких розчарувань і випробувань поверталися через Швейцарію додому. Особливо вразила письменницю розповідь одного з емігрантів — коваля Юзефа Бальцежака, яка й лягла в основу поеми. Праця над твором, написаним октавами, тривала майже 20 років. Поема була закінчена у 1908, а окремою книжкою вийшла у 1909 році.

У центрі поеми — розповідь про поневіряння польських селян-емігрантів, котрі, не в змозі більше терпіти злидні та знущання поміщиків, вирушають шукати кращого життя за океан, у Бразилію. У першій частині — "На морі" Конопніцька розповідає про неймовірно важкі умови, у які потрапляють поляки на кораблі, що везе їх у Бразилію. У двох наступних частинах "В емігрантському домі" та "У пущі" змальовані ті поневіряння, яких зазнали новоприбулі у Бразилії. У трьох останніх частинах поеми "На зворотному шляху", "У порту", "Йдемо..." йдеться про важкий шлях емігрантів з місця їхнього поселення до портового міста. Поема закінчується двома ліричними зверненнями. У першому поляки прощаються з негостинною бразильською землею та земляками, які померли, не діждавшись повернення. Друге звернення адресоване Польщі, це гімн-хвала рідній вітчизні та польському народові.

Центральним героєм поеми є коваль, пан Бальцер, від імені якого ведеться розповідь. У перших частинах твору він мало чим відрізняється від інших селян, що тішаться ілюзіями і мають досить обмежений і наївний життєвий кругозір. Але проходячи колами бразильського пекла, Бальцер внутрішньо загартовується, перетворюється у мужню людину і патріота рідної землі. Він стає виразником протесту поляків проти гніту бразильських урядовців і очолює земляків у зворотній мандрівці. Ці зміни фіксуються і в сюжеті твору. Майже непомітний у перших частинах поеми, Бальцер поступово висувається на роль головного героя. Але, в цілому, Конопніцька не мала наміру акцентувати увагу читача винятково на образі Бальцера. Тому в poemі змальована ціла галерея різних типів, а також побут, звичаї, моральні настанови та психологія польського селянина.